

K266 Sarpsborg Opsund

Beliggenhet

Sarpsborg ligger langs Glomma i Østfold og kulturmiljøet ligger som et nes ut i elva, med Borregaards tømmerlager som avgrensning i sør.

Nasjonale interesser

Kulturmiljøet Opsund er av nasjonal interesse på bakgrunn av Sarpsborgs rolle i norsk cellulose- og papirindustri. Kulturmiljøet dokumenterer og formidler den sosiale siden av industrihistorien og viser hvordan industrien satset på velferd i form av arbeiderboligutbygging med muligheter for rekreasjon.

Kunnskaps- og opplevelsesverdiene ligger i det varierte arkitektoniske uttrykket og forholdet mellom bygningsmiljøet og landskapet rundt. Områdets bruksverdier, utover den faktiske bofunksjonen, ligger den dag i dag i rekreasjonsmuligheter som tjener lokalsamfunnet.

Beskrivelse

Hjalmar Wessel overtok som generaldirektør for Borregaard i 1917 og boligsituasjonen i Sarpsborg var en utfordring ved rekruttering av arbeidskraft. Det ble satt i gang en rekke tiltak og selskapet igangsatte boligbygging for sine arbeidere, hovedsakelig i perioden fra 1920-1940. Sammen med boliger ble det anlagt et torg, skole, forsamlingshus, idrettsplass, en golfbane og en kolonihage.

Arkitekten Oscar Hoff fikk oppdraget med å utarbeide reguleringsplan for Opsund. Planen, som fremmet i 1925, tok utgangspunkt i engelske hagebyprinsipper med småhus i tre med tilhørende hage. Fellesfunksjoner skulle ivaretas gjennom torg med forretninger, skole og forsamlingshus. Rekreasjonsmuligheter ble sett på som viktige velferdstiltak for arbeiderne og det ble derfor samtidig anlagt park, idrettsplass og golfbane. På Opsund ble det også etablert en kolonihage for dem som ikke hadde tilgang til egen hage.

De første 20 arbeiderboligene på Opsund ble tegnet av arkitektene Arne Pedersen og Th.Bjørnstad. De ble oppført rundt 1920 og følger prinsippet om «Egne hjem». Det beskriver datidens standard for arbeiderboliger og er et eksempel på datidens boligideal. Navnet kommer etter bevegelsen «Egne hjem» som fra 1900-tallet kjempet for at arbeidere skulle ha mulighet for å kunne skaffe seg selveide bosteder.

I 1932 ble det igangsatt en ny byggeplan for 25 eneboliger i funkis-stil. I senere tid har det kommet til flere ulike bygningstyper som forholder seg i stor grad til bygningsmiljøets bebyggelsesmønster, med lav frittliggende bebyggelse og grønne hager.

Faglige råd for forvaltning

Generelle råd

De etterfølgende faglige rådene skal bidra til å ivareta kulturhistoriske og arkitektoniske verdier i forvaltningen av kulturmiljøet.

Verneverdiene forutsettes ivaretatt av kommunen i deres plan- og byggesaksbehandling. Dette gjelder både hensyn til viktige enkeltbygg, kulturminner, grøntområder og kulturlag innenfor kulturmiljøet samt landskapsrelaterte og strukturelle sammenhenger.

Landskapsnivå

- Utbygging og utfylling av sjøområder som visuelt og funksjonelt skiller den historiske byen fra sjøen skal unngås.
- Gateløp som er åpne mot sjøen skal ikke lukkes igjen.
- Høydedraget med vegetasjon skal bevares. Det skal ikke foretas planering, graving eller fylling.
- Innen området skal terreng og vegetasjon bevares og eksisterende naturtyper skal ivaretas.
- Tak skal vurderes som del av byens taklandskap og behandles som en del av tiltakets samlede arkitektoniske uttrykk. Ved eventuelle nybygg og ombygginger skal tekniske anlegg som heisoppbygg og ventilasjonsanlegg m.m. integreres i den arkitektoniske utformingen.
- Ethvert tiltak innenfor kulturmiljøet skal ha gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til tiltakets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering.

Områdenivå

- I tilstøtende randområder skal nye tiltak ikke redusere opplevels- eller bruksverdien knyttet til det historiske bymiljøet.
- Bebyggelsesmønsteret som er en viktig del av områdets historie, bør bevares og videreføres.
- Utfylling av tomtearealer anses som uheldig tiltak som svekker lesbarheten og opplevelsen av det historiske bebyggelsesmønsteret.
- I området skal historiske bygningshøyder og gesimshøyder være førende for eventuelle nybygg. Den historiske bebyggelsens karakteristiske volum med skala og proporsjoner, samt plassering av bygninger innenfor tomte skal videreføres ved nye tiltak.

Bygningsnivå

- Stedegen byggeskikk og håndverkstradisjon skal opprettholdes og videreføres ved eventuelle nye tiltak, herunder endringer, til-, på- og nybygg. Ved eventuell oppføring av tilbygg skal tilpasses eksisterende bebyggelse og underordnes denne.
- Ved vedlikehold og utbedring skal kulturhistoriske og arkitektoniske verdier som knytter seg til de historiske byggenes detaljer bevares, derav material- og fargebruk, dør- og vindusutforming og øvrige bygningsdetaljer. Originale bygningsdeler skal bevares, dersom disse er tapt skal de rekonstrueres etter historiske forbilder.
- Der det er gjennomført uheldige tiltak som har svekket kulturmiljøets verdier, egenart og integritet kan det gjennomføres byreparasjon. Dette kan gjøre gjennom tilbakeføring eller gjenoppbygging av bygninger som bedre viderefører den lokale, historiske byggeskikken og ivaretar kulturmiljøets egenart.
- Den historiske fargepaletten skal videreføres, eventuelt tilbakeføres på dokumentert grunnlag.

Møbleringsnivå

- Nytt gatebelegg, gatemøblering og andre elementer som oppføres i området skal utformes i henhold til historiske forbilder og samsvare med områdets stedegne karakter.
- Verdifulle trær skal bevares.